

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060106

DOM
2023-12-14
Stockholm

Mål nr
M 1579-23

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2023-01-17 i mål nr M 3839-22, se bilaga A

PARTER

Klagande

1. ME
2. Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund

Motpart

SAKEN

Föreläggande om försiktighetsmått efter anmälan om bullerstörningar från paddock på fastigheten XXX i Haninge kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom och länsstyrelsens beslut på så sätt att Sofies Islandshästar AB föreläggs att i samband med ridlektioner i paddocken använda ljudsystem mellan instruktör och elever under perioden mellan den 1 april och den 30 september. Övrig tid om året behöver sådan utrustning inte användas.

Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandena i övrigt.

Dok.Id 2003355

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.avd6@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:30

BAKGRUND

Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund (Förbundet) beslutade den 11 juni 2020 att med anledning av Sofies Islandshästar AB:s verksamhet i paddocken på fastigheten XXX i Haninge kommun förelägga bolaget och PK att följa följande punkter:

1. Använda ljudsystem mellan instruktör och elever.
2. Avstyra lektioner från paddocken i fortsatt omfattning som i dagsläget (omfattningen är två kvällar i veckan 17.30-21.00 samt en förmiddag på helgen).
3. Åtgärda bländning från paddockens strålkastare så att bländning inte sker mot fönster på adressen Sesamhus 2.

Sofies Islandshästar AB överklagade beslutet under punkten 1 och 2 till Länsstyrelsen i Stockholms län som upphävde föreläggandet avseende båda punkterna. ME och Förbundet överklagade beslutet till mark- och miljödomstolen som avslog överklagandena.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

ME har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska fastställa förbundets beslut avseende punkten 1 och 2.

Förbundet har yrkat att mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska fastställa förbundets beslut avseende punkten 1.

Sofies Islandshästar AB har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

ME har utöver vad hon anfört i underinstanserna uppgett i huvudsak följande. Det kan inte stämma att bolaget bedrivit verksamhet i paddocken sedan år 2005 eftersom bolaget registrerades först år 2010. Ridlektionerna i paddocken började fem år efter att **ME** flyttade in i sin bostad och de hålls oftare och på andra tider än vad som anges i mark- och miljödomstolens dom. Tidigare bedrevs det inte verksamhet där i form av lektioner i samma utsträckning. De uppmätta ljudnivåerna av hovtramp och röster från paddocken om 45–57 dBA måste anses som störande. På grund av annat buller runt omkring måste ridlektionerna ibland överrösta sådant buller. Riktigheten i den kostnad som anförts av bolaget för inköp och drift av ljudsystem kan ifrågasättas eftersom det finns mindre kostsamma alternativ på marknaden. Även den ekonomiska redogörelsen är svår att förstå eftersom summorna inte specificerats. Därtill kan verksamheten bedrivas i ridhuset eller på den ovala ridbanan utan att bolaget drabbas av inkomstbortfall.

Förbundet har utöver vad som anförts i underinstanserna uppgett i huvudsak följande. Den kostnad bolaget redovisat för att använda ljudsystem mellan instruktör och elever är rimlig i relation till störningens bedömda omfattning och påverkan. Vidare är det ett beprövat och redan inköpt system.

Sofies Islandshästar AB har utöver vad som anförts i underinstanserna uppgett i huvudsak följande. Bolaget registrerades den 2 februari 2010 men mellan åren 2005–2010 bedrev Sofie Engvall verksamheten på fastigheten med samma syfte genom enskild firma. Ridskolan har således bedrivits i 18 år. Ridläraren ropar endast i yttersta undantagsfall vilket kan likställas med en störning av helt tillfällig karaktär och inga andra klagomål har inkommit. Verksamheten i paddocken bedrivs endast under delar av året och med liten intensitet. Under skolloven bedrivs verksamheten för närvarande inte alls. Vidare har PK andra hyresgäster som nyttjar paddocken, vilket inte ska förväxlas med den verksamhet som bolaget bedriver. Bolaget har hittills betalat 46 238 kr för ljudsystemet och till detta tillkommer reparationskostnader. Det saknas ljudsystem som är anpassade för ridskoleverksamhet utomhus året runt och som fungerar fritt från hinder. På grund av störningar i ljudsystemet finns risk för att elever

inte kan fullfölja ridlektioner eller förlorar lektionstid, vilket på sikt kan innebära att elever inte vill rida hos bolaget. Detta kommer medföra ett stort inkomstbortfall eller till att verksamheten kan komma att läggas ned.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Inledning

Eftersom endast Sofies Islandshästar AB överklagade Förbundets beslut till länsstyrelsen har föreläggandet vunnit laga kraft gentemot PK. Det är således endast den verksamhet som bedrivs av bolaget som är föremål för Mark- och miljööverdomstolens prövning. Med hänsyn till att de beslutspunkter som nu överklagats enbart är hänförliga till bullerstörningar omfattar prövningen inte heller några eventuella störningar på grund av damm eller bländande strålkastare.

Allmänna utgångspunkter

Frågan i målet är om bolagets ridlektioner i paddocken ger upphov till sådant buller som utgör en olägenhet för de närboendes hälsa och vilka åtgärder som i så fall skäligen kan krävas för att begränsa dessa.

Med olägenhet för människors hälsa avses en störning som enligt medicinsk eller hygienisk bedömning kan påverka hälsan menligt och som inte är ringa eller helt tillfällig, se 9 kap. 3 § miljöbalken. Även störningar i form av exempelvis buller som inte är av sådan karaktär att de kan visas vara direkt hälsoskadliga men som ändå påtagligt inverkar på människors psykiska välbefinnande omfattas av bestämmelsen (prop. 1997/98:45, del 2 s.109).

I Folkhälsomyndighetens allmänna råd om buller inomhus (FoHMS 2014:13) anges ett antal riktvärden och bl.a. anges den ekvivalenta ljudnivån till 30 dB och den maximala ljudnivån till 45 dB. Vidare har Naturvårdsverket tagit fram ett antal vägledningar vad gäller buller, till exempel en Vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller (Rapport 6538 från april 2015) och en Tillsynsvägledning om buller från idrottsplatser

från den 28 november 2022. För industribuller anges i vägledningen vissa ljudnivåer som utgångspunkt för bedömningen utomhus vid bland annat fasad, uteplatser m.m. i närheten av bostäder. När det gäller idrottsplatser handlar det om den sammantagna effekten av olika bullerkällor knutna till idrottsutövning och idrottstävlingar av vitt skilda slag. Det har därför inte bedömts som lämpligt att i sådana sammanhang basera bedömningen av buller till sifferfatta riktvärden, utan att det i stället bör göras en samlad bedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet (se MÖD 2020:49). Av Naturvårdsverkets vägledning för buller från idrottsplatser anges att faktorer som då kan beaktas är bland annat avståndet mellan anläggning och boende och hur ofta anläggningen i fråga används. Vidare framgår att det som utgångspunkt bör finnas en hög acceptans för prat, rop, skratt och applåder från idrottsplatser som är ljud som hör till den bebyggda miljön och att om åtgärder behöver vidtas bör de i första hand riktas in på de extra störande ljuden.

Enligt Mark- och miljööverdomstolen ger aktuell verksamhet (ridlektioner i paddock) inte upphov till en lika varierad ljudbild som den från en allmän idrottsplats där fler olika idrotter utövas. Buller från ridlektionerna kan emellertid i likhet med sådana idrottsplatser vara av mycket varierande karaktär. Mark- och miljööverdomstolen anser att det därför inte heller i ett fall som detta är lämpligt att tillämpa riktvärdena i Naturvårdsverkets vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller. I stället ska som för idrottsplatser en samlad bedömning av samtliga omständigheter ligga till grund för bedömningen av om det föreligger en sådan olägenhet som avses i miljöbalken och av vilka åtgärder som är rimliga att vidta.

Förekomsten av olägenhet och behovet av åtgärder

ME bostad är belägen på en större jordbruksfastighet som med bland annat ridhus, stall och ridbanor framstår som särskilt anpassad för hästhållning. Det framgår av utredningen att hästverksamhet har bedrivits på platsen under en längre tid och att även omgivningen i övrigt är av lantlig karaktär. Ett visst inslag av ljud från hästar och den verksamhet som bolaget bedriver på platsen får därför anses ingå som en naturlig del av den bebyggda miljön.

Paddocken som bolaget använder för sina ridlektioner ligger i direkt anslutning till ME trädgård och cirka tio meter från hennes bostadshus och uteplats. Av utredningen framgår att paddocken används regelbundet och att användningen för närvarande förekommer såväl dagtid som kvällstid och i vart fall tre dagar i veckan. Utredningen ger stöd för att Folkhälsomyndighetens allmänna råd om riktvärden för buller inomhus inte överskrids. Däremot framgår att höga röster mellan ridinstruktör och elever i paddocken tidvis ger upphov till sådana ljudnivåer utanför bostaden som kan upplevas som störande för boende och som därför påtagligt kan påverka deras psykiska välbefinnande. Vid en sammantagen bedömning, och särskilt med hänsyn till avståndet mellan paddocken och bostaden med tillhörande uteplats, anser Mark- och miljööverdomstolen att utredningen i målet ger stöd för att bolagets verksamhet med ridlektioner i paddocken ger upphov till sådan olägenhet för människors hälsa som avses i 9 kap. 3 § miljöbalken.

Vid en avvägning mellan ME intresse av att inte drabbas av olägenhet och bolagets intresse av att nyttja paddocken för ridlektioner, anser Mark- och miljööverdomstolen att det har varit lämpligt att såsom Förbundet beslutat kräva att åtgärder vidtas av bolaget för att begränsa bullret. Åtgärden att använda ljudsystem mellan instruktör och elever i samband med ridlektioner i paddocken medför inte en sådan kostnad att den kan bedömas som orimlig. Det framstår däremot som alltför ingripande att förelägga om en sådan åtgärd även under den tid på året då ME användning av bostadens uteplats och trädgård får förmodas vara förhållandevis begränsad. Det finns därför inte skäl att förelägga bolaget att använda ljudsystem annat än under den period om året som framgår av Mark- och miljööverdomstolens domslut. Eftersom de mest störande ljuden reduceras genom denna åtgärd finns det inte skäl att utöver detta överväga att tidsbegränsa användningen av paddocken. Överklagandet såvitt avser punkten 2 i Förbundets beslut ska därför avslås.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921 om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Liselotte Rågmark och tekniska rådet Yvonne Eklund samt tf. hovrättsassessorn Maria Hemmingsson Edwards, referent.

Efter det att handläggningen av målet har påbörjats har en av Mark- och miljööverdomstolens lagfarna ledamöter fått förhinder. Handläggningen av målet har därför fortsatt med tre ledamöter (2 kap. 10 § första stycket lagen [2010:921] om mark- och miljödomstolar).

Föredragande har varit Niclas Arvidsson.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2023-01-17
meddelad i
Nacka

Mål nr M 3839-22

PARTER

Klagande

1. ME
2. Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund

Motparter

1. PK
2. Sofie Islandshästar AB
3. Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länstyrelsen i Stockholms läns beslut 2022-05-05 i ärende nr 505-44581-2020, se bilaga 1 (här utan bilagor)

SAKEN

Föreläggande om åtgärder

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avslår ME överklagande.
 2. Mark- och miljödomstolen avslår Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbunds överklagande.
-

Dok.Id 786241

Postadress
Box 69
131 07 Nacka

Besöksadress
Sicklastråket 1

Telefon
08-561 656 40
E-post: mmd.nacka.avdelning4@dom.se
www.nackatingsratt.domstol.se

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:30

BAKGRUND

Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund (förbundet) beslutade den 11 juni 2020 att förelägga Sofies Islandshästar AB (Sofies Islandshästar) och PK att följa följande punkter.

1. Använda ljudsystem mellan instruktör och elever.
2. Avstyra lektioner från paddocken i fortsatt omfattning som i dagsläget (omfattningen är två kvällar i veckan 17.30-21.00 samt en förmiddag på helgen).
3. Åtgärda bländning från paddockens strålkastare så att bländning inte sker mot fönster på adressen Sesamhus 2.

Sofies Islandshästar överklagade beslutet gällande punkt 1 och 2 till Länsstyrelsen i Stockholms län (länsstyrelsen). Länsstyrelsen beslutade att upphäva föreläggandets åtgärder punkt 1 och 2. ME har nu överklagat länsstyrelsens beslut till mark- och miljödomstolen. Förbundet har också överklagat länsstyrelsens beslut, men endast avseende punkt 1.

YRKANDEN M.M.

ME har yrkat, som det får förstås, att mark- och miljödomstolen ska fastställa Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbunds beslut avseende punkt 1 och 2.

Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund har yrkat att punkt 1 i förbundets beslut ska fastställas.

Sofies Islandshästar AB har bestridit överklagandena.

UTVECKLING AV TALAN

ME har till stöd för sin talan i huvudsak anfört följande. Länsstyr-elsen inte har tagit hänsyn till att ridvolten ligger på ett naturreservat som ägs av Skärgårdsstiftelsen och vad det innebär med hänsyn till miljön, djurriket och förbundets uppmätta förhöjda ljudvärden.

På anläggningen finns också tillgång till ridhus, en stor oval bana om 20x60 meter med ridvolt i mitten samt ridvägar i olika terränger i ett gigantiskt naturreservat. Det finns alltså alla möjligheter att fortsätta bedriva verksamheten utan att den tar någon ekonomisk skada.

Det är orimligt att hennes familj ska behöva ta så mycket hänsyn och förhålla sina liv i sådan utsträckning till aktiviteter på volten. Hennes altan ligger precis i anslutning till volten. När det sker lektioner, hästhoppning, hästtransporter m.m. kan familjen inte vistas där. Det faktum att detta sker vilken dag eller tidpunkt som helst är otroligt stressande. Besvärerna har gått så långt att hon bl.a. beslutade att fira sin dotters student på ett annat ställe.

Förbundet har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande. Förbundet delar inte länsstyrelsens bedömning att störningen inte medför risk för människors hälsa enligt 9 kap 3 § miljöbalken. Kriteriet för att en störning ska kunna betraktas som en olägenhet för människors hälsa är att den ska vara av någon betydelse och inte av helt tillfällig natur. I Naturvårdsverkets vägledning om buller från idrottsplatser ges vägledning gällande vad som kan beaktas när bedömning om risk för olägenhet för människors hälsa föreligger. I vägledningen finns beskrivet att prat, rop, skratt och applåder är ljud som hör till den bebyggda miljön och att det bör finnas en hög acceptans för den typen av ljud i samhället. Vid idrottsplatser med mycket intensiv användning och med bebyggelse tätt inpå, kan dock även dessa ljud bli störande och med det medföljer en risk för olägenhet för människors hälsa.

Paddocken är placerad cirka tio meter från ME fasad och uteplats. Endast en oansenlig del av tomten kan anses vara skyddad från buller. Enligt förbundets underlag har paddocken under ärendets gång utnyttjats minst två gånger i veckan mellan kl. 17.30-21.00 samt en förmiddag per helg och som mest fem gånger i veckan. Förbundet anser att störning i form av rop av instruktioner till grupper av ryttare under dessa förutsättningar varken är ringa eller tillfällig och därför är en störning som kan orsaka risk för människors hälsa enligt 9 kap 3 § miljöbalken.

Länsstyrelsen hänvisar i sin bedömning till MÖD 2020:49 där domstolen bl.a. uttalade att buller från idrottsanläggningar är mycket varierande till sin karaktär då det handlar om den sammantagna effekten av olika bullerkällor med ljud av vitt skilda slag. Ljudets varierande karaktär gör det också svårt att göra tillförlitliga mätningar av buller från idrottsutövning och det är dessutom oftast betydligt svårare att åtgärda sådant buller vid källan.

Förbundet anser att det i föreliggande fall inte är svårt att åtgärda bullret vid källan. Ett ljudsystem är en väl beprövad metod att använda mellan elever och instruktör och det skulle medföra att instruktören kan tala i normal samtalston för att nå ut med instruktioner till elever.

Utan ljudsystem behöver instruktör överrösta hovtramp och ropa med hög röst för att för att nå ut med instruktioner till ridgrupper. Det är svårt att göra tillförlitliga mätningar gällande buller när det gäller dessa bullerkällor. Förbundet har ändå gjort bullermätningar som visar att maximala nivåer från verksamheten är 45–57 dB, vilket ger en indikation på störningens art. Verksamhetsutövaren har inkommit med kostnadsförslag för ljudsystem.

Sofies Islandshästar har till stöd för sin talan i huvudsak anfört följande. Verksamheten orsakar inte olägenheter för människors hälsa i den meningen som avses i 9 kap 3 § miljöbalken. Bedömningen av vad som anses vara en olägenhet måste utgå från vad människor i allmänhet anser vara en olägenhet och kan inte enbart baseras på en enskild persons reaktion i det enskilda fallet. Hjälpt i bedömningen kan vidare inhämtas från bl.a. Naturvårdsverkets vägledningar avseende buller.

Bedömningen bör utgå från Naturvårdsverkets vägledning om buller från idrottsplatser där en idrottsplats definieras som en anlagd öppen yta för exempelvis fotboll, friidrott, tennis eller bandy. Vid bedömningen av olägenheterna bör även beaktas den toleransnivån som för vissa typer av buller kan förväntas finnas i vissa områden.

Paddocken nyttjas nu som tidigare av Peter Karlssons hyresgäster och Sofies Islandshästar. Sofies Islandshästar har bedrivit gruppundervisning på Häringe vissa tider under dag- och kvällstid kl. 09.00 till ca 21.00 sedan år 2005 och dessförinnan användes banan av annan hästverksamhet på Häringe. Hästar reagerar av naturen på höga ljud och Sofies Islandshästar arbetar därför systematiskt med både hästar, instruktörer och elever för att kunna hålla en god ton i undervisningen och samvaron med hästarna. De ljud som uppstår under undervisningen är därför jämförbara med nivåerna för samtal. Detta visas även av den ljudmätning som genomfördes av hälsoskyddsförbundet och som påvisade att bullernivåer utomhus låg vid mätningstillfället inom ramen för vad som anses vara normal röststyrka (ca 60 dB).

Ljud som ligger på sådana nivåer kan inte anses medföra störningar som enligt medicinsk eller hygienisk bedömning kan påverka hälsan menligt. Till detta kommer att ljudet som kommer från paddocken har sin källa i normala människoröster och hovtramp. Ljud från bl.a. en hästverksamhet kan ses som karakteristiska för landsbygden. En person som väljer att bosätta sig i den lantliga miljön kan därmed tänkas ha en hög acceptans för ljud som orsakas av en hästverksamhet.

ME tar i sitt överklagande upp att Sofies Islandshästar befinner sig i naturreservatet som ägs av Skärgårdsstiftelsen. Sofies Islandshästar har dock inte mottagit några klagomål från Skärgårdsstiftelsen och hästverksamheten betraktas som en naturlig del av naturreservatet.

De föreslagna åtgärderna är heller inte på något sätt ekonomiskt försvarbara. Den uppskattade kostnaden av att använda ljudsystem uppgår till 96 000 kr om året. Nyttan av att använda ett sådant system är väldigt begränsad. Sofies Islandshästar har införskaffat och använder ett av marknadens bästa system för kommunikation mellan ryttare och instruktör i utomhusmiljö men funktionen är inte tillförlitlig. När ljudsystemet används behöver det stängas av på grund av brus vid ca ett av fem tillfällen. Om Sofies Islandshästar blir ålagt att använda ljudsystemet kan det innebära att lektionerna blir avbrutna och inställda på grund av tekniska problem.

Något som i sin tur kan orsaka skyldighet att återbetala för den inställda undervisningen och därmed öka kostnaderna orsakade av att ljudsystem används.

Det anses inte heller vara ekonomisk försvarbart att bedriva verksamheten enligt nuvarande begränsade omfattning i den aktuella paddocken. Den åtgärden innebär ett inkomstbortfall uppgående till ett belopp om 617 000 kr årligen. Beloppet anses utgöra en betydande del av verksamhetens omsättning som under hela 2021 uppgick till ett belopp om ungefär tre miljoner kr. Båda åtgärder anses därmed inte vara rimliga i den meningen som avses i 2 kap. 7 § miljöbalken. Nyttan av att införa åtgärder står inte i proportion till kostnaderna. Hänsyn bör här även tas till att åtgärderna syftar till att minska ljudnivåer som är jämförbara med ett samtal. Det kan inte ses som rimligt att ålägga Sofies Islandshästar att vidta några kostsamma åtgärder för att minska sådana ljudnivåer.

Vid en intresseavvägning bör det beaktas att Sofies Islandshästar är en idrottsanläggning som bidrar till förbättrad livskvalitet för barn, ungdomar och vuxna. ME hyr bostaden belägen bredvid den aktuella paddocken och redan vid tidpunkten för ME flytt fanns det en hästverksamhet på Häringe.

Sofies Islandshästar har gett in Naturvårdsverkets tillsynsvägledning om buller från idrottsplatser, Trafikverkets mått för ljudnivåer samt Skärgårdsstiftelsens karta över Häringe.

DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser framgår av länsstyrelsens beslut.

Mark- och miljödomstolen instämmer i den bedömning som förbundet har gjort i fråga om störningens omfattning och dess påverkan. Likt länsstyrelsen bedömer mark- och miljödomstolen att nyttan av att införa de åtgärder som nu är aktuella i det överklagade målet inte står i proportion till verksamhetens inkomstbortfall (2 kap. 7 § miljöbalken). Det som ME och förbundet nu har fört

fram utgör inte skäl för domstolen att göra någon annan bedömning.
Överklagandena ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (MMD-02)
Överklagande senast den 7 februari 2023.

Daniel Sandberg

Gisela Köthnig

I domstolens avgörande har deltagit tf. rådmannen Daniel Sandberg, ordförande, och tekniska rådet Gisela Köthnig. Föredragande har varit tingsnotarien Bianca Karlberg.

Hur man överklagar

MMD-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rätts-tillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.